

ACTIONIS SECUNDÆ
IN C. VERREM
LIBER QUARTUS.

DESIGNIS.

ORATIO IX.

I. ENIO nunc ad istius, quemadmodum ipse appellat, studium: ut amici ejus, morbum & insaniam: ut Siculi, latrocinium. Ego, quo nomine appellem, nescio. Rem vobis proponam: vos eam suo, non nominis pondere penditote. Genus ipsum prius cognoscite, Judices: deinde fortasse non magnopere quæretis, quo nomine appellandum putetis. Nego in Sicilia tota, tam locupletis, tam vetere provincia, tot oppidis, tot familiis, tam copiosis, ullum argenteum vas, ullum Corinthium, aut Deliacum fuisse; ullam gemmam, aut margaritam; quidquam ex auro, aut ebore factum; signum ullum æneum, marmoreum, eburneum; nego ullam picturam, neque in tabula, neque textili¹ fuisse, quin conquirit, inspexit; quod placitum sit, abstulerit.

Magnum videor dicere. Attendite etiam, quemadmodum dicam: non enim verbi, neque criminis augendi causa comple-

¹ Neque textili] Sic ediderunt Grævius, & Verburgius. Itaque aut ex priore membro subintelligenda est præpositio, in; aut, quemadmodum in libris est, teste Grutero, iteranda, hoc pacto, neque in tabula, neque in textili. Picturæ in tabula, sunt Gall. des tableaux. Picturæ in textili, Gall. des meubles en broderie de petit point. Sunt ornamenta quæ acu pinguntur in textili, hoc est, in panno & lana, &c. contexto. Nam, tex-

tile, hic est substantivum, uti apud Liv. XIV. 35. ubi habes, regia textilia. Legebat Victorius: Nego ullam picturam, neque in tabulis, neque textilem fuisse: quod non mihi sane displicet. Cur enim Cicero minus recte dixerit picturam textilem, quam Virgil. Æn. 111. 483. picturatas vestes? id est, pictura decoratas, inquit Servius; ea nimirum, quæ lana diversis coloris, & acu efficitur. Hor-

plector omnia. Cum dico, nihil istum ejusmodi rerum in tota provincia reliquisse, Latine me scitote, non accusatorie loqui. Etiam planius: nihil in ædibus cujusquam, ne in oppidis quidem: nihil apud Siculum, nihil apud civem Romanum; denique nihil istum, quod ad oculos, animumque acciderit², neque privati, neque publici, neque profani, neque sacri, tota in Sicilia reliquisse. Unde igitur potius incipiam, quam ab ea civitate, quæ tibi una in amore, atque in deliciis fuit? aut ex quo potius numero, quam ex ipsis laudatoribus tuis? Facilius enim perspicietur, qualis apud eos fueris, qui te oderunt, qui acculant, qui persequuntur: cum apud tuos Mamertinos invenire³ improbissima ratione esse prædatus.

II. C. Hejus est Mamertinus (omnes hoc mihi facile concedent, qui Messanam accesserunt) omnibus rebus in illa civitate ornatissimus. Hujus domus est vel optima Messanæ, notissima quidem certe, & nostris hominibus apertissima, maximeque hospitalis. Ea domus ante adventum istius sic ornata fuit, ut urbi quoque esset ornamento. Nam ipsa Messana, quæ situ, mœnibus, portuque ornata sit, ab his rebus, quibus iste delectatur, fane vacua, atque nuda est.

Erat apud Hejum sacrarium⁴ magna cum dignitate in ædibus, a majoribus traditum, perantiquum: in quo signa pulcherrima quatuor, summo artificio, summa nobilitate: quæ non modo istum hominem, ingeniosum, atque intelligentem, verum etiam quemvis nostrum, quos iste idiotas⁵ appellat, delectare possent: unum Cupidinis, marmoreum, Praxite-
lis⁶: (nimirum didici etiam, dum in istum inquiri, arti-

Tom. IV.

H h h f c m

² Quod ad oculos, animumque acciderit] sed magnorum quoque virorum, aut eorum quos præcipue admirarentur, imagines habere. Sueton. in Vitell. cap. 2. Lampr. in Sever. cap. 29. Idem.

³ Cum apud tuos Mamertinos invenire] Sic habent omnes editi libri. Puto tamen legendum, invenire, ut respondeat rō perspicitur, quod præcedit. Horatius.

⁴ Sacrorum] Domesticum, seu Lararium, in quo Lares, & Dii domestici colebantur. Solebant ibi veteres non Deorum tantum,

sed magnorum quoque virorum, aut eorum quos præcipue admirarentur, imagines habere. Sueton. in Vitell. cap. 2. Lampr. in Sever. cap. 29. Idem.

⁵ Idiotas] Græca vox, privatos significans. At quia privati homines, usu magnarum rerum carentes, earum judicium nullum adspiciuntur, ista sæpe usurpatur, uti hic, pro imperitis. Idem.

⁶ Praxitelis] Insignis fuit statuarius, natione Græcus; duabus præcipue Veneribus;

scum nomina) idem, opinor, artifex ejusdem modi? Cupidinem fecit illum, qui est Thespiis, propter quem Thespiæ visuntur. Nam alia visendi causa nulla est. Itaque ille L. Mummius⁸, cum Thespiis ea⁹, quæ ad ædem Felicitatis sunt, cæteraque profana ex illo oppido signa tolleret, hunc marmoreum Cupidinem, quod erat consecratus, non attigit.

III. Verum, ut ad illud sacrarium redeam, signum erat hoc, quod dico, Cupidinis e marmore: ex altera parte Hercules egregie factus ex ære. Is dicebatur esse Myronis¹⁰, ut opinor: & certe. Item ante hosce deos erant arulæ, quæ cuius sacrarii religionem significare possent. Erant aenea præterea duo signa, non maxima, verum eximia venustate, virginali habitu, atque vestitu, quæ manibus sublatis sacra quædam more Atheniensium virginum reposita in capitibus sustinebant. Canephoræ¹¹ ipsæ vocabantur. Sed earum artificem quem? quemnam? recte admones: Polycletem¹² esse dicebant. Messaniam ut quisque nostrum venerat, hæc visere solebat:

quas e marmore fecerat; & quarum unam Cui, alteram Cnidii ab ipso artifice emiserunt, nobilitatus. *Plinius*, xxxiv. 19. & xxxvi. 4. ed. Hard. Floruit Praxiteles circa annum 360, ante Christum. *Idem*.

7. *Eiusdem modi* Id est, marmoreum etiam. Cupidinem illum e marmore Pentelico, Praxiteles operum præstantissimum, Phryne meretricis ab ipso Praxitele dono acceptum Thespiis, patriæ suæ donavit. *Athen. lib. 13.* Quo astu mulier ab ipso artifice expressit hoc signum, operum illius absolutissimum, docet *Pausan. in Att. cap. 20.* Phrynem, inquit, amabat Praxiteles. Illa cum ab hoc sibi depoposisset statuam, quæ esset ejus operum pulcherrima, non sane renuit Praxiteles. Verum quia ipse de suis operibus iudicium facere pertinaciter recusabat, hoc astu id ab eo mulier expressit. Subornavit servum, qui accurrens nuntiaret, Praxiteles officinam igne correptam conflagrare; bonamque ejus operum partem jam flammis hausam esse: non omnia tamen adhuc peritisse. Ibi tum exanimatus Praxiteles foras exiit, & Actum est, inquit, de laboribus meis, si Satyros & Cupidini flamme non pepercuerunt. Tum Phryne eum bene sperare jubet: nihil triste ait accidisse: sed illum

dolo cogere voluisse, ut, quod pulcherrimum operum suorum esse judicaret, conficeretur. Atque ita sibi illa Cupidinem delegit. *Idem*.

8. *L. Mummius* Qui, excisa Corintho, de Achaïis triumphavit, anno 608, & Achaïcus est appellatus. *Idem*.

9. *Thespiis ea* J. Turneb. emendabat, *Thespiadas*, hoc est Musas, a Thespiis Bœotiarum oppido.

10. *Myronis* J. Natus Eleutheris, Bœotiarum in oppido, Atheniensis deinde civitate donatus est; quare Atheniensis a Pausania semper appellatur. Statuarius fuit insignis, quem nobilitavit maxime bucula ex ære, in quam epigrammata Græca diversorum poetarum, plenissima elegantiarum ac leporis, ferme quadraginta reperies in *Anthologia* iv. 7. Varia Myronis opera recenset cum laude *Plinius* xxxiv. p. 650. ed. Hard. *Hort.*

11. *Canephoræ*. J. Cereis ministræ. Alii & hic, & infra cap. 8. *Canephoras* legunt, Græcorum more, apud quos illæ virgines *Kanephoræ* dicebantur.

12. *Polycletem* J. Statuarius fuit celebris: floruit iisdem, quibus Myron, temporibus. Ejus opera recenset *Plinius* xxxiv. p. 650. *Idem*.

lebat: omnibus hæc ad visendum patebant quotidie: domus erat non domino magis ornamento, quam civitati.

C. Claudius, cujus ædilitatem magnificentissimam scimus fuisse, usus est hoc Cupidine tamdiu, dum forum diis immortalibus, populoque Romano habuit ornatum: & cum esset hospes Hejorum, Mamertini autem populi patronus, ut illis benignus usus est ad commodandum, sic ipse diligens fuit ad reportandum. Nuper homines nobiles ejusmodi, Judices: & quid dico nuper? immo vero modo, ac plane paulo ante vidimus, qui forum ac basilicas, non spoliis provinciarum, sed ornamentis amicorum, commodis hospitum¹³, non furtis nocentium, ornarent: qui tamen signa, atque ornamenta sua cuique reddebant: non ablata ex urbibus sociorum, quadruidi causa, per simulationem ædilitatis; domum deinde, atque ad suas villas auferbant. Hæc omnia, quæ dixi, signa, Judices, ab Hejo de sacrario Verres abstulit: nullum, inquam, horum reliquit, neque aliud ullum tamen, præter unum per vetus ligneum, Bonam Fortunam: ut opinor, eam iste habere domi suæ noluit.

IV. Pro deum, hominumque fidem! quid hoc est? quæ hæc causa? quæ hæc impudentia est? quæ dico signa, antequam abs te sublata sunt, Messaniam cum imperio nemo venit, quin viderit. Tot prætores, tot consules in Sicilia, tum in pace, tum etiam in bello fuerunt; tot homines cujusque modi: non loquor de integris, innocentibus, religiosis: tot cupidi, tot improbi, tot audaces; quorum nemo sibi tam vehemens, tam potens, tam nobilis visus est, qui ex illo sacrario quidquam poscere, aut tollere, aut attingere auderet. Verres, quod ubique erit pulcherrimum, auferet? nihil habere præterea cuiquam licebit? tot domus locupletissimas domus istius una capiet? idcirco nemo superiorum attigit, ut iste tolleret? ideo C. Claudius Pulcher retulit, ut C. Verres posset auferre? At non requirebat ille Cupido lenonis domum, ac meretriciam disciplinam: facile illo sacrario patrio continebatur; Hejo se a majoribus relictum esse sciebat.

H h h z

13. *Commodis hospitum* J. Rebus, quas hospites commodabant. *Idem*.

bat. Ad hereditatem facrorum non querebat meretricis heredem¹⁴.

Sed quid ego tam vehementer invehor? verbo jam uno repellar. Emi, inquit. O dii immortales! præclaram defensionem! mercatorem cum imperio, ac securibus in provinciam misimus: qui omnia signa, tabulas pictas, omne argentum, aurum, ebur, gemmas coemeret: nihil cuiquam relinqueret. Hæc enim mihi ad omnia defensio pateferi videtur, *emisse*. Primum, si id, quod vis, tibi ego concedam, ut emeris: quoniam in toto hoc genere hac una defensione usus es: quare, cujuscumque tu judicium Romæ putaris esse, si tibi hoc quemquam concessurum putasti, te in prætura atque imperio, tot res, tam pretiosas, omnes denique res, quæ alicujus pretii fuerint, tota ex provincia coemisse?

V. Videte majorum diligentiam, qui nihildum etiam istiusmodi suspicabantur: veruntamen ea, quæ parvis in rebus accidere poterant, providebant. Neminem, qui cum potestate, aut legatione in provinciam esset profectus, tam amentem fore putarunt, ut emeret argentum; dabatur enim de publico: ut vestem; præbebatur enim legibus Mancipium putaverunt; quo & omnes utimur, & non præbetur a populo. Sanxerunt, *Ne quis emeret mancipium, nisi in demortui locum*. Si qui¹⁵ Romæ esset demortuus? immo, si quis ibidem. Non enim te instruere domum tuam voluerunt in provincia; sed illam usum provinciam supplere.

¹⁴ Ad hereditatem facrorum non querebat meretricis heredem. Roma unquamque familia sua sacra, gentis suæ propria habebat: quæ gentilitia vocabantur, & perpetua esse jubebantur lege xii. tabul. Itaque bonorum heredem, facrorum quoque heredem esse oportebat. Cicero lib. de Legib. 11. Hor. Vetus editio & Pall. an hereditatem facrorum. Grut. in hereditatem. Cujacii liber, in hereditate, quod videbatur probatum Gualtemio. Grut. In hereditate est in Regio quoque, ut omnino legendum, & post facrorum interpungendum cum Regio & Francii libro. Se reliquum sciebat in hereditate facrorum. In hereditate, in qua cernenda sacra quoque illa gentilitia fuerunt ei obeunda. Inter

quæ fuit etiam cultus hujus Cupidinis. Græc. Tibi, ut Gravium sequaris, actor sum. Religio tamen mihi fuit, a lectione quam tuatur principes nostri editores quatuor, dicere. *Olivetus*

¹⁵ Si qui. Nota syllabam. Nam, qui, non refertur ad mancipium, ut videtur; sed ad vocem, *ferous*, quam animo concepit Orator, cum hæc scriberet. Vide *Santii Min. lib. iv. cap. 10.* An licebat, inquit, si quis servus Romæ, antequam prætor proficisceretur, esset demortuus, alterum in ejus locum emere in provincia? minime: verum id licebat tantummodo, cum servus erat in provincia mortuus. *Horrensius*.

Quæ fuit causa, cur tam diligenter nos in provinciis ad emptionibus removerent? hæc, Judices, quod putabant emptionem esse, non emptionem; cum venditori suo arbitrato vendere non liceret. In provinciis intelligebant, si is, qui esset cum imperio ac potestate, quod apud quemque esset, emere vellet, idque ei liceret: fore, uti, quod quisque vellet, sive esset venale, sive non esset, quanti vellet, auferret. Dicit aliquis, Noli isto modo agere cum Verre: noli ejus facta ad antiquæ religionis rationem exquirere: concede, ut impune emerit, modo ut bona ratione emerit, nihil pro potestate, nihil ab invito, nihil per injuriam. Sic agam. Si quid venale habuit Hejus, si id, quanti æstimabat, tanti vendidit: desino quærere, cur emeris?

VI. Quid igitur nobis faciendum est? num argumentis utendum in re ejuscumque? quærendum est, credo, Hejus ille num æs alienum habuerit, num auctionem fecerit: si fecit, num tanta difficultas eum rei nummarie tenuerit, tanta egestas, tanta vis oppresserit, ut sacrarium suum spoliaret, ut deos patrios venderet. At hominem video auctionem fecisse nullam: vendidisse, præter fructus suos, nihil unquam: non modo in ære alieno nullo, sed in suis nummis multis esse, ac semper fuisse. Si hæc contra, ac dico, essent omnia: tamen illum hæc, quæ tot annos in familia, sacrarioque majorum fuissent, venditurum non fuisse. Quid si magnitudine pecunie persuasum est ei? verisimile non est, ut ille homo tam locuples, tam honestus, religioni suæ, monumentisque majorum pecuniam anteponeret.

Sunt ista: veruntamen abducuntur homines nonnunquam etiam ab institutis suis magnitudine pecunie. Videamus, quanta ista pecunia fuit, quæ potuerit Hejum, hominem maxime locupletem, minime avarum, ab humanitate, a pietate, ab religione deducere. Ita jussisti, opinor, ipsum in tabulas referre: *Hæc omnia signa Praxitelis, Myronis, Polycteti, H-S VI mill. & D Verri vendita sunt.* Recita ex tabulis. **TABULÆ HEII.** Juvat me, hæc præclara nomina artificum, quæ isti ad calum ferunt, Verri æstimatione sic concidisse. Cupidinem

nem Praxitelis ¹⁶ H-S m. dc. Profecto hinc natum est, *Ma-
lo emere, quam rogare.*

VII. Dicit aliquis, Quid? tu ista permagno aestimas? Ego vero ad meam rationem, usumque non aestimo: verumtamen a vobis ita arbitror spectari oportere, quanti hæc eorum iudicio, qui studiosi sunt harum rerum, aestimentur: quanti venire soleant: quanti hæc ipsa, si palam, libereque venirent, venire possent; denique ipse Verres quanti aestimet. Nunquam enim, si denariis quadringentis Cupidinem illum putasset, commississet, ut propter eum, in sermonem hominum, atque in tantam vituperationem veniret. Quis vestrum igitur nescit, quanti hæc aestimentur? In auctione signum æneum, non magnum, H-S cxx millibus venire non vidimus? Quid si velim nominare homines, qui aut non minoris, aut etiam pluris emerint? nonne possum? Etenim qui modus est in his rebus cupiditatis, idem est aestimationis. Difficile est enim finem facere pretio, nisi libidini feceris. Video igitur Hejum, neque voluntate, neque difficultate aliqua temporis, neque magnitudine pecuniæ adductum esse, ut hæc signa venderet: teque ista simulatione emptionis, vi, metu, imperio, fascibus, ab homine eo, quem una cum cæteris sociis non solum potestati tuæ, sed etiam fidei populus Romanus commiserat, eripuisse, atque abstulisse.

Quid mihi tam optandum, Iudices, potest esse in hoc crimine, quam ut hæc eadem dicat ipse Hejus? nihil profecto. Sed ne difficilia optemus. Hejus est Mamertinus: Mamertina civitas istum publice communi consilio sola laudat ¹⁷: omnibus ipse cæteris Siculis odio est: ab his solis amatur. Ejus autem legationis, quæ ad istum laudandum missa est, prin-

¹⁶ Cupidinem Praxitelis] Juvat me audire Cupidinem Praxitelis non pluris aestimatum & emptum a Verre fuisse, quam mille sexcentis sestertiis (Gall. 160. lvi.) Sed totus hic locus per ironiam tractatur. Notum ex Plinio quanti artificum illorum opera olim aestimarentur. Narrat lib. xxxvi. pag. 726. regem Nicomedem voluisse a Cnidiiis mercari Venerem ejusdem Praxitelis, de qua infra, cap. 60, totum æs civitatis alienum, quod erat ingens, dissolvendo. Idem narrat

lib. xxxiv. pag. 650. de Polycleto, *Didadonem eum fecisse juvenem, centum talentis,* (Gall. 244. lvi.) *nobilitatum.* Idem.

¹⁷ Sola laudat] Oratorie: nam & Syracusana etiam civitas, inquit Manutius, Verrem laudavit. Infra, cap. 63. & Divinat. cap. 4. Sed decreta tantummodo hæc laudatio fuit; soli enim Romam iverunt laudandi causa Mamertini legati. Itaque Tullius vere dicit, *sola laudat.* Idem.

ceps est Hejus: etenim est primus civitatis: ne forte ¹⁸, dum publicis mandatis serviat, de privatis injuriis reticeat.

Hæc cum scirem & cogitarem, commisi tamen me, Iudices, Hejo. Produxi eum prima actione: neque id tamen ullo periculo feci. Quid enim poterat Hejus responderi, si esset improbus, si sui dissimilis? signa illa domi suæ esse, non apud Verrem? qui poterat quidquam ejusmodi dicere? Ut homo turpissimus esset, impudentissimeque mentiretur, hoc diceret: illa se habuisse venalia, eaque sese, quanti voluerit, vendidisse. Homo domi suæ nobilissimus, qui vos de religione sua, ac dignitate vere existimare maxime vellet, primo dixit se istum publice laudare, quod sibi ita mandatum esset: deinde neque se illa habuisse venalia, neque ulla conditione, si, utrum vellet, liceret, adduci unquam potuisse, ut venderet illa, quæ in sacratio fuissent a majoribus suis relicta, & tradita.

VIII. Quid sedes, Verres? quid expectas? quid te a Centuripina civitate, a Catinenfi, ab Halesina, ab Tyndaritana, Ennensi, Agyrinensi, cæterisque Sicilia civitatibus circumveniri, atque opprimi dicis? tua te altera patria, quemadmodum dicere solebas, Messana circumvenit: tua, inquam, Messana, tuorum adjutrix scelerum, libidinum testis, prædarum ac furtorum receptrix. Adest enim vir amplissimus ejus civitatis, legatus, hujusce iudicii causa domo missus, princeps laudationis tuæ: qui te publice laudat. Ita enim mandatum, atque imperatum est. Tametsi rogatus de Cybea ¹⁹, tenetis memoria, quid responderit: ædificatam publicis operis, publice coactis, eique ædificandæ publice Mamertinum senatorem præfuisse. Idem ad vos privatim, Iudices, confugit: utitur

¹⁸ Ne forte] Joci genus: quasi civitas id spectaverit, cum legatum misit: quod ei certe propositum non fuit. Ipse tamen utrumque fecit, & facit. Manut.

¹⁹ De Cybea] Erat navis oneraria rotunda, Siculo nomine sic appellata, quasi *Cybea*, a cupæ similitudine: sed & *cupa*, unde *cybea* nomen est sortita, genus navis est, regis *Helychis*. Vide Turneb. *Advers.* 25. cap. 5. Quadratam eam navem fuisse volunt, qui

cybeam deducunt a Græco *κύβος, cubus*, qui corpus est ex sex lateribus aequali latitudine planicium quadratum. *Vitruv. lib. 5. Pref.* At naves quadratas veteribus cognitatas non fuisse contendit *Grævius* ad hunc locum: & dubitat an non scribi debeat *cybia*, pro *cybea*. Hortens. Cur non a *cybea* formetur a Græcis Siculis *cymbia*, genus navis paulo majoris? *Grævius*.

hac lege, qua iudicium est communis, & privatae rei sociorum. Tamen si lex est de pecuniis repetundis, ille se negat pecuniam repetere; quam ereptam non tantopere desiderat: sacra se majorum suorum repetere abs te dicit: deos Penates a te patrios reposcit. Ecqui pudor est? ecqua religio, Verres? ecqui metus? habitasti apud Hejum Messanae: res illum divinas apud eos deos in suo sacrario prope quotidie facere videristi. Non movetur pecunia: denique, qua ornamenta causa fuerunt, non requirit: habe Canephoras: deorum simulacra restitue. Quae quia dixit²⁰: quia, tempore dato, modeste apud vos focus, amicusque populi Romani questus est: quia religioni suae non modo in diis patriis repetendis, sed etiam in ipso iurejurando, ac testimonio, proximus fuit: hominem missum ab isto scitote esse Messanam de legatis unum; illum ipsum, qui navi istius aedificanda publice praesuit; qui a senatu peteret, ut Hejus ignominia²¹ afficeretur.

IX. Homo amentissime, quid putasti? te impetratum? quanti is a civibus suis fieret, quanti auctoritas ejus haberetur, ignorabas? Verum fac te impetravisse: fac aliquid gravius in Hejum statuisse Mamertinos? quantam putas auctoritatem laudationis eorum futuram, si in eum, quem constat verum pro testimonio dixisse, poenam constituerint? Tamen si quae est ista laudatio, cum laudator interrogatus laudat necesse est? Quid? isti laudatores tui, nonne testes mei sunt? Hejus est laudator: laesit gravissime. Producam ceteros: reticebunt, quae poterunt, libenter: dicent, quae necesse erit, ingratis²². Negent isti onerariam navem maximam aedificatam esse Messanae? negent, si possint. Negent ei navi faciendae senatorem Mamertinum publice praesuisse? utinam negent! Sunt etiam caetera, quae malo integra reservare, ut quam minimum sit illis temporis ad meditandum, confirmandumque perjurium.

Hac

²⁰ Quia dixit] Subauditur, Hejus in prima oratione. Tempore dato. Nactus occasum querendi. Proximus fuit religioni suae, id est, a sua religione non discessit. Notanda locutio. Sic Phaedrus, lib. 1. fab. 10. Negabat illis se esse culpa proximam, id est, ream. Hortensius.

²¹ Ignominia] Decreto nimirum, quod senatus Mamertinus daret, quo poena constitueretur in eum, quasi contra voluntatem fecisset ejusdem senatus, cum de Verre apud senatum Romanum questus esset. Idem.

²² Ingratis] Invite: pro quo Comici dicunt ingratis. Gravius.

Hac tibi laudatio procedat²³ in numerum. Hi te homines auctoritate sua sublevent: qui te neque debent adjuvare, si possint: neque possunt, si velint: quibus tu privatim injurias plurimas, contumeliasque imposuisti: quo in oppido multas familias in perpetuum infames tuis stupris, flagitiisque fecisti. At publice commodaisti²⁴. Non sine magno quidem republicae, provinciaeque Siciliae detrimento. Tritici modium LX millia empta populo Romano dare debebant, & solebant: abs te solo remissum est. Respublica detrimentum fecit, quod per te imperii jus una in civitate imminutum est: Siculi, quod hoc non de summa frumenti detractum est, sed translatum in Centuripinos, & Halesinos, immunes populos: & hoc plus impositum, quam ferre possent.

Navem imperare ex foedere debuisti. Remisisti in triennium. Militem nullum unquam poposcisti per tot annos. Fecisti item, uti praedones solent: qui cum communes hostes sint omnium, tamen aliquos sibi instituunt amicos, quibus non modo parcant, verum etiam praeda quos augeant, & eos maxime, qui habent oppidum opportuno loco, quo saepe ad eundem sit navibus, nonnunquam necessario.

X. Phaselis illa²⁵, quam cepit P. Servilius, non fuerat urbs ante Cilicum, atque praedonum. Lycii illam, Graeci homines, incolebant. Sed quod erat ejusmodi loco, atque ita projecta in altum, ut & exeuntes a Cilicia praedones saepe ad eam necessario devenirent, & cum ex hisce se locis reciperent, eodem deferrentur: alci verunt illud sibi oppidum piratae, primo commercio, deinde etiam societate.

Mamertina civitas improba antea non erat: etiam erat inimica improborum: quae C. Catonis, illius, qui consul fuit, Tom. IV. I i i impe-

²³ Procedat] Succedat ex animi tui sententia. Metaphora sumpta de histrionibus, numerum in motu servantibus. Parad. 3. circa finem. Histrion si paulum se movit extra numerum, exsibilatur, & exploditur. Manur. Vel, hac laudatio unius civitatis, sit tibi pro numero decem civitatum, qui numerus in istiusmodi laudationibus usitatus, & quasi legitimus est. Horoman.

²⁴ At publice commodaisti] Si minus su-

gulis civibus, tamen universis profuit. Remittitur enim eorum adjuristi, cum ei quod populo debebat, remisisti. Gruterus.

²⁵ Phaselis illa] Urbs est Pamphyliae nobilis, olim piratarum receptrix, quam Strabon lib. Geograph. xiv. Zeniceti piratae fuisse scribit: qui, cum Olympum montem Servilius Isauricus cepisset, sese cum universis domo cremavit. Horoman.

impedimenta retinuit. At cuius hominis? clarissimi, potentissimique; qui tamen cum consul fuisset, condemnatus est. Ita C. Cato, duorum hominum clarissimorum nepos, L. Pauli, & M. Catonis, & P. Africani fororis filius: quo damnato, tum, cum severa iudicia fiebant, H-S XVIII millibus lis aestimata est. Huic Mamertini irati * fuerunt ²⁶: qui majorem sumptum, quam, quanti Catonis lis aestimata est, in Timarchidis prandium saepe fecerunt.

Verum hæc civitas isti prædoni, ac piratæ Siciliensi Phafelis fuit. Huc omnia undique deportabantur; apud istos relinquebantur: quod celari opus erat, habebant sepositum, ac reconditum: per istos, quæ volebat, in navem clam imponenda, occulte exportanda curabat: navem denique maximam, quam onustam furtis in Italiam mitteret, apud istos faciendam ædificandamque curavit. Pro hisce rebus vacatio data est ab isto sumptus, laboris, militiæ, rerum denique omnium. Per triennium soli non modo in Sicilia, verum, ut opinio mea fert, his quidem temporibus, in omni orbe terrarum, vacui, expertes, soluti, ac liberi fuerunt ab omni sumptu, molestia, munere. Hinc illa Verrea ²⁷ nata sunt: hinc in convivium Sex. Cominium protrahi iussit, in quem scyphum de manu jacere conatus est: quem obtorta gula de convivio in vincula, atque in tenebras abripi iussit. Hinc illa crux ²⁸, in quam civem Romanum iste, multis inspectantibus, sustulit: quam non ausus est usquam desigere, nisi apud eos, quibuscum omnia scelera sua, ac latrocinia communicasset.

XI. Laudatum etiam vos quemquam venire audetis? qua auctoritate? utrum, quam apud senatorium ordinem, an, quam apud populum Romanum habere debetis? Ecquæ civitas est, non modo in provinciis nostris, verum etiam in ultimis nationibus, aut tam potens, aut tam libera, aut etiam tam immanis, ac barbara: rex denique ecquis est, qui senatorem populi

* Vis. Man. non fuerunt

²⁶ Huic Mamertini irati fuerunt] Applicatur ab aliis isthæc Verri. Nos Catoni accommodanda duximus. Sane Lambinianus codex, item Cujacianus, nec non Gruterianus, (adde Regium) haud agnoscut illud

negativum hæctenus vulgaratum, irati non fuerunt: Itaque expunxi. Grav.

²⁷ Verrea] Dies festus, in honorem Verri institutus. Mamertius.

²⁸ Crux] De qua libro V.

puli Romani tecto, ac domo non invitet? qui honos non homini solum habetur, sed primum populo Romano, cuius beneficio nos in hunc ordinem venimus: deinde ordinis auctoritati, quæ nisi gravis erit apud socios, atque exteras nationes, ubi erit imperii nomen & dignitas? Mamertini me publice non invitarunt. Me cum dico, leve est. Senatorem populi Romani si non invitaverunt, honorem debitum detraxerunt, non homini, sed ordini. Nam ipsi Tullio patebat domus locupletissima, & amplissima Cn. Pompeji Basilisci, quo, etiam si esset invitatus a vobis, tamen divertisset. Erat etiam Parcenniorum, qui nunc item Pompeji sunt ²⁹, domus honestissima: quo L. frater ³⁰ meus summa illorum voluntate divertit. Senator populi Romani, quod in vobis fuit, in vestro oppido jacuit, & pernoctavit in publico. Nulla hoc civitas unquam alia commisit. Amicum enim nostrum in iudicium vocabas. Tu, quid ego privatim negotii geram, interpretabere in minnendo ³¹ honore senatorio?

Verum hæc tum queremur, si quid de vobis per eum ordinem agetur, qui ordo a vobis adhuc solis contemptus est. In populi Romani quidem conspectum quo ore vos commisit? nec prius illam crucem, quæ etiam nunc civis Romani sanguine redundat, quæ fixa est ad portum, urbemque vestram, revellistis, neque in profundum abjecistis, locumque illum omnem expiastis, quam Romam, atque in horum conventum adiretis? In Mamertinorum solo federato atque pacato, monumentum istius crudelitatis constitutum est. Vestræ urbs electa est, ad quam cum adirent ex Italia, crucem civis Romani prius, quam quemquam amicum populi Romani viderent? quam vos Rheginis, quorum civitati ³² invidetis, item incolis vestris, civibus Romanis, ostendere soletis: i-

I i i 2

minus

²⁹ Pompeji sunt] Id est, vocantur; quia civis Romani & ipsi per Cn. Pompejum facti, ejus novem etiam de more sumplerunt. Hortensius.

³⁰ Frater] Patruelis, qui cum Cicerone in Siciliam ad inquirendum in Verrem profectus est. Mamertius.

³¹ In minnendo] Franc. imminuendo honore, ut. & nonnulli edidi. Solee Tullius in

his loquendi generibus, quæ frequenter apud eum occurrunt, omittere præpositiones. Græci, ejus novem etiam de more sumplerunt.

³² Quorum civitati] Id est: Quibus invidetis, quia jam civis Romani sunt. Incolis vestris, civibus Romanis qui apud vos in urbe vestra habitant. Incolæ dicitur qui urbem habitat sine civitatis jure. Hortensius.

minus sibi arrogant, minusque vos despiciant, cum videant jus civitatis illo supplicio esse mastratum.

XII. Verum hæc emisse te dicis. Quid³³? illa Attalica, tota Sicilia nominata, ab eodem Hejo peripetasmata emere oblitus es? Licuit eodem modo, ut signa. Quid enim actum est? an literis pepercisti? Verum hominem amentem hoc fugit: minus clarum putavit fore, quod de armario, quam quod de sacrario esset ablatum. At quomodo abstulit? non possum dicere planius, quam ipse apud vos dixit Hejus. Cum quæsissem, num quid aliud de bonis ejus pervenisset ad Verrem, respondit istum ad se misisse, ut sibi mitteret Agrigentum peripetasmata. Quæsi vi an misisset. Respondit id, quod necesse erat, scilicet dicto audientem fuisse prætori: misisse. Rogavi, pervenissentne Agrigentum: dixit pervenisse. Quæsi vi, an domum revertissent. Negavit adhuc revertisse. Ritus populi, atque admurmuratio omnium facta est.

Hic tibi in mentem non venit jubere, ut hæc quoque referret, H-S VI millibus 10 se tibi vendidisse? metuisti, ne æs alienum tibi cresceret, si H-S VI millibus 10 tibi constarent ea, quæ tu facile posses vendere H-S eo millibus? Fuit tanti, mihi crede. Haberes quod defenderes: nemo quæreret, quanti illa res esset. Si modo te posses docere emisse: facile cui velles, tuam causam & factum probares. Nunc de peripetasmatis quemadmodum te expedias, non habes.

Quid? a Philarcho Centuripino, homine locuplete, ac nobili, phaleras³⁴ pulcherrime factas, quæ regis Hieronis fuisse dicuntur, utrum tandem abstulisti, an emisisti? In Sicilia quidem cum essem, sic a Centuripinis, sic a cæteris audiebam: non enim parum res erat clara: tam te has phaleras a Philarcho Centuripino abstulisse dicebant, quam alias item nobiles ab Aristo Panormitano; quam tertias a Cratippo Tyndaritano.

Etc.

³³ Quid?] Ordo est, Quid? oblitus es ab eodem Hejo emere, hoc est, in tabulis referri jubere, te emisse illa peripetasmata, (Gall. des rapplissies) Attalica, id est, auro intertexta, qualia rex Asia Attalus primus invenit. Plin. VIII. p. 476. Emere oblitus es? Facite. Licuit emere, seu emptionem simulare, volens modo, Hejum cogendo nimirum ut scriberet in suis tabulis, tibi a se illa vendita fuisse, quemadmodum iustus a te scripserat, signa, id est, Cupidinem & Herculem, se tibi vendidisse. Idem.

³⁴ Phaleras] Ornamenta eorum, & equitum. V. Hard. ad Pl. VII. p. 390.

Etenim si Philarchus vendidisset, non ei, posteaquam reus factus es, redditurum te promisisses. Quod quia vidisti plures scire, cogitasti, si ei reddidisses, te minus habiturum, rem nihilominus testatam futuram: non reddidisti. Dixit Philarchus pro testimonio, se, quod nosset tuum istum morbum, ut amici tui appellant, studiose cupisse te celare de phaleris: cum abs te appellatus esset, negasse habere sese: apud alium quoque eas habuisse depositas, ne qua invenirentur: tuam tantam fuisse sagacitatem, ut eas per illum ipsum inspiceres, ubi erant depositæ: tum se deprehensum negare non potuisse: ita ab se invito ablatas phaleras gratis.

XIII. Jam ut hæc omnia reperire, ac perscrutari solitus sit, Judices, est operæ pretium cognoscere. Cybiratæ³⁵ sunt fratres quidam, Tlepolemus, & Hiero: quorum alterum fingere opinor e cera solitum esse, alterum esse pictorem. Hosce opinor Cybiratæ, cum in suspicionem venissent suis civibus, famum expilasse Apollinis, veritos poenam judicii, ac legis, domo profugisse. Quod Verrem artificii sui cupidum cognoverant tum, cum iste, id quod ex testibus didicisti, Cybiram cum inanibus syngraphis³⁶ venerat, domo profugientes ad eum se exules, cum iste esset in Asia, contulerunt. Habuit secum eos ab illo tempore: & in legationis prædis atque furtis, multum illorum opera, consilioque usus est. Hi sunt illi, quibus, in tabulis retulit sese Q. Tadius dedisse jussu istius, Græcis pictoribus. Eos jam bene cognitos, & re probatos secum in Siciliam duxit. Quo posteaquam venerunt, mirandum in modum (canes venaticos dices) ita odorabantur omnia, & pervestigabant, ut ubi quidque esset, aliqua ratione invenirent. Aliud minitendo, aliud pollicendo, aliud per fervos, aliud per liberos, per amicum aliud, aliud per inimicum inveniebant. Quidquid illis placuerat, perdendum erat. Nihil aliud optabant, quorum polcebatur argentum, nisi ut Hieroni, & Tlepolemo displiceret.

XIV.

³⁵ Cybiratæ] Cybira, unde Cybiratæ, urbs fuit Ciliciæ, in qua Verres fuerat, Donatione prætoris legatus. Horatius. Donacione chirographo inani facta; ad quem locum Galios. Inane fit chirographum, solutione debiti facta creditori. Idem.

liberatæ sunt. Auctorem sequor Ulpianum. Digest. x. tit. 4. l. 18. ubi ait solutio chirographo inani facta; ad quem locum Galios.

³⁶ Inanibus syngraphis] Interpretor, eas ex quibus exigi nihil jam potest, quia solutio

XIV. Vere mehercules hoc, Judices, dicam. Memini Pamphilum Lilybætanum, hospitem meum, & amicum, nobilem hominem, mihi narrare: cum iste ab sese hydriam³⁷ Boethi³⁸ manu factam, præclaro opere, & grandi pondere, per potestatem abstulisset, se sane tristem, & conturbatum domum revertisse, quod vas ejusmodi, quod sibi a patre, & a majoribus esset relictum, quo solitus esset uti ad festos dies, ad hospitium adventum, a se esset ablatum. Cum sederem, inquit, domi tristis, accurrit Venerius: jubet me scyphos sigillatos³⁹ ad prætorem statim asserre. Permotus sum, inquit: binos habebam: jubeo promi utrosque, ne quid plus mali nasseretur, & mecum ad prætoris domum ferri. Eo cum venio, prætor quiescebat: fratres illi Cybiratæ inambulabant. Qui, me ubi viderunt, Ubi sunt, Pamphile, inquit, scyphi? Ostendo tristis. Laudant. Incipio queri, me nihil habiturum, quod alicujus esset pretii, si etiam scyphi essent ablati. Tum illi, ubi me conturbatum vident: *Quid vis nobis dare, ut isti abs te ne auferantur?* Ne multa, festertios ce me, inquit, poposcerunt: dixi me daturum e. Vocat interea prætor: scyphos poscit. Tum illos cœpisse prætori dicere, putasse se, id quod audissent, alicujus pretii scyphos esse Pamphili: luteum negotium esse, non dignum, quod in suo argento Verres haberet. Ait ille, idem sibi videri. Ita Pamphilus scyphos optimos aufert. Et mehercules ego antea, tamen si hoc nescio quid nugatorium sciebam esse, ista intelligere: tamen mirari solebam, istum in his ipsis rebus aliquem sensum habere; quem scirem nulla in re quidquam simile hominis habere.

XV. Tum primum intellexi, ad eam rem istos fratres Cybiratæ

³⁷ Hydriam] Magnum erat vas aquarium; vel etiam vino servando idoneum, plerumque lapideum. Est certum genus Ophiis, ex quo vasa etiam, & cados faciunt. In Sipho lapis est, qui coarctatur, tornaturque in vasa coarctandis cibus utilis, vel ad esculentorum usus. Plin. lib. 36. p. 752. Urnatum lapidearum meminit Homerus Odys. lib. 13. vers. 205. Illam Pamphili & argenteam, & celatam fuisse verba Ciceronis faciunt ut credam;

quia eius & opus, & pondus memorat. Idem. ³⁸ Boethi] Sculptoris, de quo Plinius xxxiii. 12. & xxxiv. 8.

³⁹ Sigillatos] In quibus sigilla quædam insculpta sunt, ut decorum, ut animalium. Horum. Non fuerunt insculpta, sed sigillis, hoc est, icuniculis ex ære aut argento factis ornata. Sigilla enim fere parva signa, seu parvæ statuæ. Grævius.

biratas fuisse, ut iste in furando manibus suis, oculis illorum uteretur. At ita studiosus est hujus præclaræ existimationis, ut putetur in hisce rebus intelligens esse, ut nuper (videte hominis amentiam) posteaquam est comperendinatus, cum jam pro damnato, mortuoque esset, ludis Circensibus mane apud L. Sisennam, virum primum, cum essent triclinia strata, argentumque expositum in ædibus; cum pro dignitate L. Sisennæ domus esset plena hominum honestissimorum, accesserit ad argentum: contemplari unumquodque otiose, & considerare cœperit. Mirari stultitiam alii, quod in ipso judicio, ejus ipsius cupiditatis, cujus insimularetur, suspicionem angeret: alii amentiam, cui comperendinatus, cum tam multi testes dixissent, quidquam illorum veniret in mentem. Pueri autem Sisennæ, credo, qui audivissent, quæ in istum testimonia essent dicta, oculos de isto nusquam dejicere, neque ab argento digritum discedere.

Est boni judicis, parvis ex rebus conjecturam facere uniuscujusque, & cupiditatis, & incontinentiæ. Qui reus lege, & reus comperendinatus, re, & opinione hominum pene damnatus, temperare non potuerit maximo conventu, quin L. Sisennæ argentum tractaret, & consideraret; hunc in provincia prætorem quisquam putabit a Siculorum argento cupiditatem, aut manus abstinere potuisse?

XVI. Verum, uti Lilybæam, unde digressa est, oratio revertatur; Diocles est, Pamphili gener, illius, a quo hydria ablata est, Popilius cognomine. Ab hoc abaci vasa omnia, ut exposita fuerant, abstulit. Dicat se emisse. Etenim hic propter magnitudinem furti, sunt, ut opinor, literæ factæ. Jusit Timarchidem æstimare argentum. Quo modo? quo qui unquam tenuissime in donatione histrionum⁴⁰ æstimavit. Tamen si jamdudum erro, qui tam multa de tuis emptionibus verba faciam, & quæram, utrum emeris, necne, & quomodo, & quanti emeris; quod verbo transigere possum. Ede mihi scriptum, quid argenti in provincia Sicilia pararis, unde quidque, aut quanti emeris.

Quid

⁴⁰ In donatione histrionum] Significat, ostant: si qui præter cæteros populo placuissent, largitiones, quæ histrionibus fieri solent. Horum.

Quid fit? quanquam non debebam ego abs te has literas poscere: me enim tabulas tuas habere, & proferre oportebat: verum negas te horum annorum aliquot confecisse. Compose ⁴¹ hoc, quod postulo, de argento: de reliquo videro. *Nec scriptum habeo, nec possum edere.* Quid futurum igitur est? Quid existimas hosce iudices facere posse? Domus plena signorum pulcherrimorum, jam etiam ante praturam: multa ad villas tuas posita, apud amicos multa deposita, multa aliis data, atque donata: tabula nullum indicant emptum? omne argentum ablatum ex Sicilia est: nihil cuiquam, quod suum dici vellet, relictum. Fingitur improba defensio, prætorem omne id argentum coemisse: tamen idipsum tabulis demonstrari non potest. Si quas tabulas profers, in his, quid habeas, quomodo habeas, scriptum non est. Horum autem temporum, cum te plurimas res emisse dicas; tabulas omnino nullas proferas: nonne te & prolatis, & non prolatis tabulis, condemnari necesse est?

XVII. Tu a M. Cælio, equite Romano, lætissimo adolescente, quæ voluisti, vasa argentea Lilybæi abstulisti: tu C. Gacurii, promptissimi hominis ⁴², & experientis, & in primis gratiosi, suppellectilem omnem auferre non dubitasti: tu maximam, & pulcherrimam mensam citream ⁴³ a Q. Lutatio Diodoro, qui Q. Catuli beneficio, a L. Sylla civis Romanus factus est, omnibus scientibus Lilybæi abstulisti. Non tibi obijcio, quod hominem dignissimum tuis moribus, Apollonium, Niconis filium, Drepanitanum, qui nunc A. Clodius vocatur, omni argento optime facto spoliasti, ac depeculatus es. Taceo. Non enim putat ille sibi injuriam factam: propterea quod homini jam perditio, & collum in laqueum inferenti, subvenisti, cum pupillis Drepanitanis bona patria erepta cum illo paritus es. Gaudeo etiam, si quid ab illo abstulisti: & abs te nihil rectius factum esse dico. A Lyfone vero Lilybæano,

⁴¹ *Compose*] Ede mihi scripta simul hæc tria, quid argenti pararis in Sicilia, unde quidque emeris, quanti emeris. *Manutius.*

⁴² *Promptissimi hominis*] In agendis rebus. *Idem.*

⁴³ *Mensam citream*] Eiusmodi mensæ maxime erant in prætorio. Memoratur illa Ciceronis emptæ H-S decies (Call. 100000. *liv.*) *Plinius*, xlii. 20. ubi differit de mensurarum dotibus, & infania. *Hort.*

tano, primo homine, apud quem diverfatus es, Apollinis signum ablatum certe esse non oportuit. At dices te emisse. Scio: H-S cro. Ita opinor. Scio, inquam. Proferam literas: & tamen id factum non oportuit. A pupillo Hejo, cui Marcellus tutor est, a quo pecuniam grandem eriperas, scaphia cum emblematis ⁴⁴ Lilybæi utrum empta esse dicis, an confiteris erepta?

Sed quid ego istius in eiusmodi rebus mediocres injurias colligo: quæ tantummodo in furtis istius, & damnis eorum, a quibus auferebat, versatæ esse videantur? Accipite, si vultis, iudices, rem eiusmodi, ut amentiam singularem, ut furorem jam, non cupiditatem ejus perspiciere possitis.

XVIII. Melitenis Diodorus est, qui apud vos antea testimonium dixit. Is Lilybæi multos jam annos habitat, homo & domi nobilis, & apud eos, quo se contulit, propter virtutem splendidus, & gratosus. De hoc Verri dicitur, habere eum perbona toreumata ⁴⁵: in his pocula duo quædam, quæ Heraclea ⁴⁶ nominantur, Mentoris ⁴⁷ manu, summo artificio, facta. Quod iste ubi audivit, sic cupiditate inflammatus est non solum inspiciendi, verum etiam auferendi, ut Diodorum ad se vocaret, ac posceret. Ille, qui illa non invitus haberet, respondet se Lilybæi non habere: Melitæ apud quendam propinquum suum reliquisse. Tum iste continuo mittit homines certos Melitam: scribit ad quosdam Melitenses, ut ea vasa perquirant: rogat Diodorum, ut ad illum suum propinquum det literas. Nihil ei longius videbatur, quam dum illud videret argentum. Diodorus, homo frugi, ac diligens, qui sua servare vellet, propinquo suo scribit, ut iis, qui a

Tom. IV.

K k k

Verre

⁴⁴ *Scaphia cum emblematis*] *Scaphia*, sunt scyphi instar scaphæ facti. *Hor.* Emblemata sunt signa, seu sigilla Deorum, hominum, animalium, quæ pateris, scyphis, aliisque vasibus poterant inferi, & ab iis revelli, & aliis rursus illigari. *Vid. Salmast. Exerc. Plinian.* p. 736. *ed. nov. Grevius.*

⁴⁵ *Toreumata*] Non est idem *sculpere* & *calcare*. *Thalassæ* Græcis proprie argentum calcaturum. Calcatura autem exstantes figuras ostendebat, & extra corpus materiæ prominentes. *Sculpebantur* vero, quæ cavabantur. *Ho-*

⁴⁶ *Heracles*] *Lambinus*, aliique haud ignobiles Critici malunt *Tericles*, sive *Thericles*, ab inventore seu artifice Thericle, de quo *Plinius* & *Pausanias*. *Vulgatæ* adhæret *Turneb. Advers. VIII. 10.* *Vide item Salmastii Exerc. Plin. p. 734.*

⁴⁷ *Mentoris*] De quo *Plin. XII.*

Verre venissent, responderet, illud argentum se paucis illis diebus misisse Lilybæum. Ipse interea recedit. Abesse ab domo paulisper maluit, quam præfens illud optime factum argentum amittere. Quod ubi audivit iste, usque eo est commotus, ut sine ulla dubitatione insanire omnibus, ac fure re videretur. Quia non potuerat argentum eripere, ipse a Diodoro erepta sibi vasa optime facta dicebat: minitari absenti Diodoro: vociferari palam: lacrymas interdum vix tenere. Eriphylam accepimus in fabulis ea cupiditate, ut, cum vidisset monile, ut opinor, ex auro, & gemmis, pulchritudine ejus incensa, salutem viri ⁴⁸ proderet. Similis istius cupiditas: hoc etiam acrior, atque insanior, quod illa cupiebat id, quod viderat: hujus libidines non solum oculis, sed etiam auribus excitabantur.

XIX. Conquiri Diodorum tota provincia jubet. Ille ex Sicilia jam castra moverat, & vasa collegerat ⁴⁹. Homo, ut aliquo modo illum in provinciam revocaret, hanc excogitavit rationem: si hæc ratio potius, quam amentia nominanda est. Apponit de suis canibus quendam, qui dicat, se Diodorum Melitensem rei capitalis reum velle facere. Primo mirum omnibus videri, Diodorum reum, hominem quietissimum, ab omni non modo facinoris, verum etiam minimi errati suspitione remotissimum. Deinde esse perspicuum, fieri omnia illa propter argentum. Iste non dubitat jubere nomen deferri: & tum primum opinor istum absentis nomen recepisse.

Res clara Sicilia tota, propter cælati argenti cupiditatem reos fieri rerum capitalium: neque solum reos fieri, sed etiam absentes. Diodorus Romæ forditatus circum patronos, atque hospites curfare: rem omnibus narrare. Literæ mittuntur isti a patre vehementes; ab amicis item; videret, quid ageret, de Diodoro quo progrediretur: rem claram esse, & invidiosam: insanire hominem: perituum hoc uno crimine, nisi cavisset.

⁴⁸ *Salutem viri*] Amphiarai vatis: quem latentem, ne ad bellum Thebanum iret, quod ibi se perituum ex auguris noverat, aureo monili corrupta uxor Polynici prodidit. *Manutius*.

⁴⁹ *Vasa collegerat*] Vasa, id est, impedimenta, milites colligunt castra moturi: jo-cus est: quia sua vasa, id est scyphos, Diodorus abstulerat. *Idem*.

visset. Iste etiam tum patrem, si non in parentis, at in hominum numero putabat: ad judicium nondum se satis instruxerat: primus annus erat provinciæ: non, ut in Sthenio ⁵⁰, jam refertus pecunia. Itaque furor ejus, paululum non pudore, sed metu ac timore repressus est. Condemnare Diodorum non audent: absentem de reis eximit ⁵¹. Diodorus interea, prætoris isto, prope triennium provincia, domoque caruit. Cæteri non solum Siculi, sed etiam cives Romani hoc statuerant: quoniam iste tantum cupiditate progrediretur, nihil esse, quod quisquam putaret, se, quod isti paulo magis placeret, conservare, aut domi retinere posse.

XX. Postea vero quam intellexerant, isti virum fortem, quem summe provincia expectabat, Q. Arrium, non succedere: statuerunt se nihil tam clausum, neque tam reconditum posse habere, quod non istius cupiditati apertissimum, promptissimumque esset. Tum iste ab equite Romano splendido, & gratioso, Cn. Calidio, cujus filium sciebat senatorem populi Romani, & judicem esse, equuleos argenteos nobiles ⁵², qui Q. Maximi fuerant ⁵³, aufert.

Imprudens huc incidi, Judices; emit enim, non abstulit. Nollem dixisse: jactabit se, & in his equitabit equuleis. Emi; pecuniam solvi. Credo, etiam tabulæ proferentur ⁵⁴. Est tanti. Cedo tabulas. Dilue sane crimen hoc Calidianum, dum ego tabulas aspicere possim. Veruntamen quid erat, quod Calidius Romæ quereretur, se, cum tot annos in Sicilia ne-

K k k z

gotia-

⁵⁰ *In Sthenio*] de quo Verrina II. cap. 34.
⁵¹ *De reis eximit*] Diodori absentis nomen, quod reorum in album referri iusserat, delet. *Hortensius*.

⁵² *Equuleos argenteos nobiles*] Equulei sunt pulli equini: sunt etiam tormenta quædam: hic videtur esse vasa cælatata, cum aliqua fortasse equi forma, unde nomen accepit. Subjungit enim infra de his ipsis equuleis: *Vende mihi vasa cælatata*. *Manutius*.

⁵³ *Qui Q. Maximi fuerant*] Vide, ne retius legatur, *quique maximi fuerant*; hoc est, pretiosissimi, quique venire potuerant plurimo. Adjuvat conjecturam Priscianus, qui hæc laudat in fine libri III. *quique maximi fuerant*. *Gulielmus*. Accedit his Re-

gius, in quo, *quique maxime fuerant*. *Grævius*.

⁵⁴ *Credo, etiam tabula proferentur*] Ita e-diderunt omnino omnes, & ipse Hortensius: cui tamen hæc eadem retractanti venit in mentem apponere notam quietis post verbum *Credo*, hoc modo. Dicit Verres, *Emi; pecuniam solvi*. Respondit Cicero, *Credo*. Adde Verres, *Etiam tabula proferentur*, id est, proferam tabulas, quibus confirmabo ea me emisse. Refert Cicero, *Est tanti*, &c. Quovis modo legatur, vides hic subesse ironiam. Qui enim Verres annorum illorum tabulas proferat, quas jam se confessus est nullas habere? *Olivetus*.

gotiaretur, abs te solo ita esse contemptum, ita despectum, ut etiam una cum cæteris Siculis despoliaretur, si emeris? Quid erat, quod confirmabat, se abs te argentum esse repetiturum, si tibi sua voluntate vendiderat? Tu porro posses facere, ut Cn. Calidio non redderes? præsertim cum is L. Sifenna, defensore tuo, tam familiariter uteretur: & cum cæteris familiaribus Sifennæ reddidisses?

Deinde non opinor negaturum esse te, homini honesto, sed non gratiosiori, quam Cn. Calidius est, L. Cordio argentum per Potamonem, amicum tuum, reddidisse. Qui quidem cæterorum causam apud te difficiliorem fecit. Nam cum te compluribus confirmasset redditurum, posteaquam Cordius pro testimonio dixit, te sibi reddidisse, finem reddendi fecisti: quod intellexisti, te, præda de manibus amissa, testimonium tamen effugere non posse. Cn. Calidio, equiti Romano, per omnes prætores licuit argentum habere bene factum: licuit posse domesticis copiis, cum magistratum, aut aliquem superiorem invitasset, ornare, & apparare convivium. Multi domi Cn. Calidii, cum imperio ac potestate fuerunt: nemo inventus est tam amens, qui illud argentum tam præclarum, ac tam nobile eriperet: nemo tam audax, qui posceret: nemo tam impudens, qui postularet, ut venderet.

Superbum est enim, Judices, & non ferendum, dicere prætorem in provincia homini honesto, locupleti, splendido, *Vende mihi vasa calata*. Hoc est enim dicere; Non es dignus tu, qui habeas, quæ tam bene facta sint: meæ dignitatis ista sunt. Tu dignior, Verres, quam Calidius? qui (ut non conferam vitam, atque existimationem tuam cum illius; neque enim est conferenda; hoc ipsum conferam, quo tu te superiorem fingis) quod H-S LXXX. millia divisoribus, ut prætor renuntiarere, dedisti; trecenta accusatori, ne tibi odiosus esset; ea re contemnis equestrem ordinem, ac despicias? ea re indignum tibi visum est, quidquam, quod tibi placeret, Calidium potius habere, quam te.

XXI. Jactat se jamdudum de Calidio: narrat omnibus, se emisse. Num etiam de L. Papirio, viro primario, locuplete, honesto

honestoque equite Romano thuribulum emisti? Qui pro testimonio dixit, te, cum inspiciendum poposcisses, avulso emblemate remisisse: ut intelligatis, in homine intelligentiam esse, non avaritiam; artificii cupidum, non argenti fuisse. Nec solum in Papirio fuit hæc abstinentia: tenuit hoc institutum in thuribulis omnibus, quæcunque in Sicilia fuerunt. Incredibile est autem quam multa, & quam præclara fuerint. Credo tum, cum Sicilia florebat opibus & copiis, magna artificia fuisse in ea insula. Nam domus erat ante istum prætorem nulla paulo locupletior, qua in domo hæc non essent, etiamsi præterea nihil esset argenti; patella⁵⁵ grandis cum sigillis, ac simulacris deorum; patera, qua mulieres ad res divinas uterentur; thuribulum. Hæc autem omnia antiquo opere, & summo artificio facta: ut hoc liceret suspicari, fuisse aliquando apud Siculos peræqua proportione cætera: sed quibus multa fortuna ademisset, tamen apud eos remansisse ea, quæ religio retinisset.

Dixi, Judices, multa fuisse fere apud Siculos omnes: ego idem confirmo, nunc ne unum quidem esse. Quid hoc est? quod monstrum, quod prodigium in provinciam misimus? nonne vobis id egisse videtur, ut non unius libidinem, non suos oculos, sed omnium cupidissimorum insanias, cum Romam revertisset, expleret? qui simul atque in oppidum quopiam venerat, immittebantur illi continuo Cybiratici canes, qui investigabant, & perferuntabantur omnia. Si quod erat grande vas, & majus opus inventum, læti auferebant. Si minus ejusmodi quippiam venari potuerunt; illa quidem certe pro lepusculis capiebantur, patellæ, pateræ, thuribula. Hic quos putatis stetus mulierum? quas lamentationes fieri solitas esse in hisce rebus? quæ forsitan vobis parvæ esse videantur: sed magnum, & acerbum dolorem commovent, mulierculis præsertim, cum eripiuntur e manibus ea, quibus ad res divinas uti consueverunt, quæ a suis acceperunt, quæ in familia semper fuerunt.

XXII. Hic nolite expectare, dum ego hoc crimen agam ostia-

⁵⁵ *Patella*, &c.] Vide Turneb. *Advers.* lib. VIII. cap. 10.

stiatim; ab Æschylo Tyndaritano istum pateram abstulisse; a Thrasone item Tyndaritano patellam; a Nymphodoro Agrigentino thuribulum. Cum testes ex Sicilia dabo, quem volent ille eligat, quem ego interrogem de patellis, pateris, thuribulis: non modo oppidum nullum, sed ne domus quidem paulo locupletior expers hujus injuria reperietur. Qui cum in convivium venisset, si quidquam cælati aspexerat, manum abstinere, Judices, non poterat. Cn. Pompejus est Philo, qui fuit Tyndaritanus. Is coenam isti dabat apud villam in Tyndaritano. Fecit, quod Siculi non audebant. Ille, civis Romanus quod erat, impunius id se facturum putavit. Apposuit patellam, in qua sigilla erant egregia. Ille continuo ut vidit, non dubitavit illud insigne penatum, hospitaliumque deorum, ex hospitali mensa tollere. Sed tamen, quod antea de istius abstinentia dixeram, sigillis avulsis reliquum argentum sine ulla avaritia reddidit.

Quid? Eupolemo Calasino, homini nobili, Lucullorum hospiti, ac perfamiliari, qui nunc apud exercitum cum L. Lucullo est, non idem fecit? Coenabat apud eum. Argentum ille cæterum purum⁵⁶ apposuerat, ne purus⁵⁷ ipse relinqueretur; duo pocula non magna, veruntamen cum emblematis. Hic, quasi festivum acroama⁵⁸, ne sine corollario de convivio discederet, ibidem convivis inspectantibus, emblemata avelenda curavit.

Neque ego nunc istius facta omnia enumerare conor: neque opus est, nec fieri ullo modo potest. Tantummodo uniuscujusque de varia improbitate generis indicia apud vos, & exempla profero. Neque enim ita se gessit in his rebus, tamquam rationem aliquando esset redditurus: sed profusus ita, quasi aut reus nunquam esset futurus, aut, quo plura abstulisset, eo minore periculo in judicium esset venturus: qui hæc, quæ dico, jam non occulte, non per amicos, atque interpretes, sed palam,

⁵⁶ Purum] Hoc est, sine emblematis. Manutius.

⁵⁷ Purus] Nudus, inanis.

⁵⁸ Quasi festivum acroama] Acroama Græce auditionem significat: Latini pro festiva narratione, & pro eo item qui festiva nar-

ratione auditorum animos exhilarat, usurpant. Tales plerumque adhiberi solebant locupletum conviviis, qui conviviarum animos exhilararent: sique dari corollaria solebant. Hotom. Vide Plutarch. Sympos. lib. VIII. Problema. 8.

lam, de loco⁵⁹ superiore, ageret pro imperio & potestate:

XXIII. Catinam cum venisset, oppidum locuples, honestum, copiosum, Dionysiarchum ad se proagorum⁶⁰, hoc est, summum magistratum, vocari jubet. Ei palam imperat, ut omne argentum, quod apud quemque esset Catinæ, conquirendum curaret, & ad se transferendum. Philarchum Centuripinum, primum hominem genere, virtute, pecunia, non hoc idem juratum dicere audistis, sibi istum negotium dedisse, atque imperavisse, ut Centuripinis, in civitate totius Siciliae multo maxima, & locupletissima, omne argentum conquireret, & ad se comportari juberet? Agyrio similiter istius imperio vasa Corinthia per Apollodorum, quem testem audistis, Syracusas deportata sunt.

Illam vero optima, quod, cum ad Haluntium venisset prætor laboriosus & diligens, ipse in oppidum accedere noluit, quod erat difficili ascensu, atque arduo; Archagatham Haluntinum, hominem non solum domi suæ, sed tota Sicilia in primis nobilem, vocari jussit: ei negotium dedit, ut quidquid Haluntii esset argenti cælati, aut, si quid etiam Corinthiorum, id omne statim ad mare ex oppido deportaretur. Ascendit in oppidum Archagathus, homo nobilis, qui a suis & amari, & diligi vellet: ferebat graviter, illam sibi ab isto provinciam datam: nec, quid faceret, habebat. Pronuntiat, quid sibi imperatum esset: jubet omnes proferre, quæ haberent. Metus erat summus. Ipse enim tyrannus non discedebat longius: Archagatham, & argentum, in lectica cubans ad mare infra oppidum, expectabat.

Quem concursum in oppido factum putatis? quem clamorem? quem porro stertum mulierum? qui viderent equum Trojanum introductum, urbem captam esse dicerent. Efferrunt sine thecis vasa, extorqueri alia de manibus mulierum, effringi multorum fores, revelli claustra. Quid enim putatis? scuta si quando conquiruntur a privatis in bello, ac tumultu:

tamen

⁵⁹ De loco] De tribunali. Hoc additur, non ad veritatem, sed ad amplificationem. Hortensius.

⁶⁰ Proagorum] Proagorus est Dorica ratio:

ne, quam Latini emulantur, & Siculorum, lingua erat, qui ab aliis *prophagor* dicitur, qui princeps est, & ante alios verba facit. Tullii. Ad. VI. 111. 10.